

վանքի համար խնդրեց Վեհ. Հայրապետից օրհնութեան կոնգակ շնորհել նուիրատուին:

1 Դեկտ. — Վաղարշապատի բնակիչ Զաֆար Ղուլի Միրզա Մահամմադ Օղլի փափագ յայտնած լինելով մանկ Հայաստանեայց Ս. Սկեղեցու ծոցը, Սինօզը հրամայեց Վաղարշապատի գործակալին այս մասին հարկաւոր վկայականը և կառավարչական հաստատութիւնը մատուցանել Սինօզին:

17. Դեկտ. — Սինօզը հրամայեց Երեւանի Հայոց Կոնսիստորիային, որ Ալեքսանդրապոլի Տ. Մեսրոբ քհ. Դիւլումեանցին ուղարկէ Սիրիւր հոգեւոր հովուութեան համար, այս մասին ծանուցանելով նաեւ Աստրախանի թեմի առաջնորդին:

17 Դեկտ. — Տփլիսից Եագոր Եովսէփեան իր կնոջ Սոփիայի անբարոյական կեանքի պատճառով ամուսնալուծութիւն էր խնդրած, որը Վրաստ. և Իմէրեթի թեմի կոնսիստորիան մերժել էր. Սինօզը յետ քննութեան հրամայեց լուծել նոյն պսակը և թոյլ տալ նորան մասնակի ի նոր ամուսնութիւն:

17 Դեկտ. — Կաթողիկոսի օրիորդ Էմմանուէլ Բրէսկէնցիս Խոհաննա Սոփիա Դրիգորեան Աքիմեանցը ցանկացած լինելով մանկ Հայաստանեայց Ս. Սկեղեցու ծոցը պատուիրեց Վրաստ. և Իմ. վիճ. կոնսիստորիային յարգել նրա խնդիրը:

22. Դեկտ. — Տաճիկ Քեարբաղա Աղլազադի Մահարրամ Օղլի փափագ յայտնած լինելով մկրտուել հայ. Ս. Սկեղեցու ծէսով, Ղարաբաղի կոնսիստորիան զիմած էր Սինօզին. Սինօզը հրամայեց նոյն Կոնսիստորիային ուղարկել յիշեալի խնդրագիրն և մի քանի անձերի վկայութիւնը:

24 Դեկտ. — Ալեքսանդրապոլցի Հմայեակ Դեօրգեանի կինը Հեղինէ ապօրինի կենակցութիւն ունենալով ուրիշների հետ, Սինօզը հրամայեց լուծել պսակը և թոյլ տալ Հմայեակին կրկին ամուսնանալ:

24 Դեկտ. — Աստրախանի թեմի առաջնորդ Դեր. Արիստակէս արքեպս. քահանայ ձեռնադրած լինելով Բէզկուլեանցին՝ որը զեռէր աւարտած զինուորական ծառայութիւնը, Սինօզը հրաւիրեց նրան ի զգուշութիւն և այս մասին գրեց նաեւ Ստարոպոլի սր. նահանգապետին:

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

ՆԱԽԱՆՁԻ ԳԻՄ

«Զի ուր նեւ եւ մախամն՝ անդ և անկարգութիւն եւ ամենայն իբր լարս» Յակոբ. Գ.

«Գիշերն մերժեցաւ և տին մերժեցաւ» ով մարդ, թոթուէ քունը աչքերիցդ, ուքի ել գարնան առաօտ է, աղօթարանը կրակ է կտրել, հնոց գարձել, Վեր կաց, լուսաբացի անուշիկ զեփեւն թող գայ, շոյէ ծակապ, վեր բարձրացնէ ծանրացած արտեանունքներդ, բացուին աչքերդ ու տեսնես Ստեղծողի դաստակերտը — Բնութիւնը, որ քո օրօրանդ է: Հոգուդ աչքն էլ բաց, հերթ է ժանգոտած փականքներով կաշկանդես միաբդ. բաց զայն, հրաշալիաց բնութիւնը իւր հովով սթափեցնում է քեզ, ետեւն լուսոյ ծառագայթ զըրկելու իւր կապուտակ ծոցէն, որ սիրտդ մանի, խոհեր յուզէ այնանդ և դու լուռ ու մտախոհ անձնատուր լինիս երկնից լապտերի լուսով քննելու բնութիւնն ու քեզ որպէս զի կտաարուի ամենն զժուար պատուէրն իմաստունի թէ «ծանիր զքեզ»:

Ծանիր զքեզ, որչափ զժուարիւն բան, որպիսի խորին գիտութիւն, Իրրե մի մատաղ տունկ, իրրե մի անգոր մանուկ աշխարհ ես զալիս մի քանի տասնեակ տարի ծանապարհորդելու: Ուղեգնացութեանդ մէջ հսկայական զործեր եւ կատարում. փոքրիկ գլխիդ մէջ ժողովում ես անցած դարերի իմաստութիւնը, երեւոյթութեանդ մի թռիչքով անտեսանելի աշխարհներն եւ թեւեթեւում: Դու հանձար ես, դու հերոս ես, դու հրաշալիք: Բայց . . . բայց յանկարծ առջեւ մի փոս է բացուում ու քեզ նոյնքան անգոր, նոյնքան տկար ու թոյլ հսկայիդ կուէ տալիս: Այսպէս դու հրաշալիք ես և դու դատարկու-

Թիւնս դու հսկայ ես և դու իսկ մարմնացեալ անդօրութիւնս դու ամենայն ինչ ես և ոչինչ ես:

Երբ կեանքով լի ու պծնուած՝ արագափաղ կառքով սլանում ես կեանքի անհարթ մասպարիզում—դու զերազանց զարգն ես բռնութեան. երկրի ծագիւնք քեզ են նախանձում, երկնից աստղեր խեթ աչքով նայում իսկ երբ կառքիդ անիւք սննակից դուրս է թռչում ու քեզ ջարդոտում—դու նոյնն ես ինչ որ ձեռքի մէջ արորուած վարդը, դու զեղազուրկ տգեղութիւն մ'ես:

Երբ գիտնականի տոկունութեամբ մրտքիդ լապտերի լուսով մի փոքրիկ ճանճ ես ուսումնասիրում, համբում ես մէկիկ, մէկիկ կազմիչ յօգերն, արիւնարաշխական երակների ու զարկերակների զարմանարուեստ փտակների ուղղութիւնն, առատութիւնն եւ չափում կշռում—դու զերազանց հնարագէտ ճարտարապետ մ'ես: Իսկ երբ փորձում ես քան մեր աշխարհն առաւել խոշոր աշխարհները տեսնել ու չափել, անգիտութեան վարագոյրը փակում է հայեացքդ—դու անփորձ համբակ մ'ես, ենթադրութիւնների բարձր պարխայները խարխափող մի կոյր:

Երբ դու մի հատիկ առարկայ մասնիկների բաժանելով անվերջ ու անտեսանելի քանակութիւն ես գտնում—դու ամենաթափանց ճառագայթ մ'ես: Իսկ երբ քո ծագման ու վախճանի վերայ ես մտածում—դու անթափանց խաւար մ'ես:

Տիեզերքում ո՞ր է քո տեղդ, ո՞վ մարդն է՝ հրաշալիք ես և՛ ո՞չնութիւն. բայց ոչ մէկն ես և ոչ միւսը. ո՞ր է քո գահդ արարածների շարքում:

Թողնենք արտաքինն ու մարդու հոգեկան աշխարհի կենդանները թեւակոխենք տեսնենք նոյն զուգադիպութիւնը չէ՞ թագաւորում այստեղ:

Եղբարք իմ սիրելիք, իմաստութեան ոչ մի թանգարանում այնքան պայծառ այնքան պարզ այնքան մեկին հանդիսացած չէ մարդը իւր վեհութեամբն ու ստորութեամբն իւր սրբութեամբն ու պղծութեամբն իւր վեհանձնութեամբն ու շարութեամբն իւր չրքնաղ վայելչութեամբն ու իւր զաղիր հակում-

ներով—այդ ոչ մի տեղ, ինչպէս ս. Աւետարանի մէջ, ինչպէս Փրկիչ Աստուծոյ երկրաւոր կեանքի վերջին օրերի հանդիսարանում Այսօր այդ օրերի նախադուռն է: Դուք փոքր իշատեղի տեղք այդ չքնաղ կեանքի նկարագիրը, վասն զի քրիստոնեայ անունն էք կրում ուստի ես միայն կհամեմատեմ այստեղ վսեմութիւնն ու անկումը մարդուն:

Երեսու շրջում է աւերակ սրտերով ցանուած դաշտերն Հրեաստանի բեկորներ ժողովում սրտեր շինում: Դպրիւնները խորհում են և երկնաւոր բրտի մարմինն էլ աւերակ դարձնել:

Հովուապետն Երեսու սիրոյ սրնդի ձայնով է առաջնորդում հօտը. օրէնսգէտ փարիսեցիք ատելութեան թոյն են նիւթում նորա համար:

Թողութեանց բժիշկն երկնաւոր յանձինս անբարոյ կնոջ մարդ է տեսնում թեւէն բռնում վեր է հանում: Թերութեանց մէջ թաղուած փարիսեցիք սխալական կնոջ վերայ կորստեան քարեր են բարձրացնում:

Երեսուն իբրեւ սրտերի թագաւոր Երեսուգէմն է մտնում ամբօխն ուսաննայ է կանչում կարծելով թէ Երեսու թագաւորը սրբով է աշխարհ գալիս: Երեսուն ուղում է սրտերի ազատութիւն քորոզել, ամբօխն ոյժ է պահանջում առանց հասկանալու թէ սրով խլածը, սրով կպահուի միայն և սրով էլ յետ կխլուի:

Երեսուն անդամալոյծին է բժշկում անդամալոյծը նորան ապտակ զարնում:

Երեսուն յաւիտենական կեանք է խոստանում սիրելի Յուդային, Յուդան 30 արծաթով ծախում է այդ կեանքն ու վարդապետութիւնը:

Երեսուն իւր հայրենիքի ականերն սիրոյ սրբիչ ցօղով է սրտում: հայրենիքը Երեսուն փշով պսակում, ապտակով ձաղկում:

Երեսուն իւր հայրենի տաճարում զոհ է բերում իւր սիրտը. ամբօխը տաճարի դրան լուսանքներ է թափում նորա զխիւն:

Երեսուն ուղում է խարխուլ Երեսուգէմը շինել, ամբօխը նորա մարմնաւոր շէնքը խաչի վերայ զարկելով փշրում:

Տեսաք ինչ է մարդը. հրեշտակ և գա-

զանս լոյս և խաւար. մի թափանցիկ պարզութիւն. մի անթափանց պղտորութիւն. մի ծաղկավառ լեռան մի մթին ձորակ. մի անվերջ անուշտութիւն. մի մշտական զարշափում. մի միակ վարդ. մի դաշտ փուշ. կեանք և մահ:

Արդ խորհրդածութեան առնենք. որն է այն աղբիւրը մարդու սրտի մէջ, որ թոյն է ժայթքում ու թունաւորում ուր ու խաղաղութիւն բղխող աղբերց անուշահամ վրտակը: Այդ թունահոս աղբեր անունը նախանձ է:

Բայց ի՞նչ է նախանձ. որոշակի պատասխանել կարող չեմ վասն զի ինչպէս մի փոքրիկ իւր զիշերուայ անթափանց վարագուրի ներքեւ՝ այնպէս ծածկուած է նախանձի արմատը մարդու սրտի խորքում: Սակայն չեմ հրաժարուի բռնալ ձեր մաքի առջև այն. ինչ որ նշմարելի է նախանձի ներքոյ:

Մարդս մէկ անբացատրելի հակումն ունի ուրիշի երեակայութեան մէջ ապրելու. մերձաւորի հիացմունքը շահելու. այդ է պատճառ որ շատ անգամ մարդիկ կամաւորութեամբ զոհուում են, որ մերձաւորների սրտումն ապրեն: Կենդանի մնալ ու այլոց սրտերումն ապրելու համար շնորհք, շնորհալիութիւն պէտք է ունենալ. վասն զի երեակայութեան մէջ շնորհն է անմահանում. երեակայութիւնը ոյժին է երկրպագու. իսկ շնորհքն ոյժ է. մտաւոր ոյժ. բարոյական ոյժ. զեղարուեստական ոյժ. Այս շնորհներից բաժին ունեցողը անկասկած է, որ այլոց սրտերում պիտի ապրի. ուստի ապրում ու գործում է շիտակ առանց կեղծիքի: Այլ կերպ են վարուում շնորհագութիւն մարդիկ. նոքա այլոց սրտերում ապրելու համար աշխատում են խորտակել այն սրտերում շնորհատու գեղեցիկ արձանն և նորա փոխարէն իրենց անտաշ, կոպիտ կոճղը դնել: Ահա անշնորհքութեան այս գիտակցութիւնից ծագում է չարախօսութիւն. զրպարտութիւն և կեղծաւորութիւն: Չարախօսում են շնորհքը, որ անշնորհքութիւնը զիրք ունենայ. զրպարտում են ոյժը, որ անոյժը ոյժով երեայ կեղծում են իրենց սիրար. որպէս զի այլոց առջև ձեռնան այնպէս. ինչպէս որ չեն իսկապէս Գի-

տէք դուք մի մեծ մարդ. շնորհքներով լեցուն որ նախանձէր. զրպարտելու կեղծէր և չարախօսէր. երբէք. անշնորհքների տկարների սիրնքորի վահանն են դոքա. իսկ շնորհքն յաղթական է. ինքն է իւր վահանն ու ասպար. ուստի շնորհալի մարդու մէջ չենում է. բայց չի նախանձում. չի ստորանում:

Այսպէս նախանձը անշնորհքութեան և անզօրութեան բերքն է. իսկ կեղծիքը, չարախօսութիւնը, զրպարտութիւնը. նախանձի գէնքերն են: Նայեցէք շնորհաց աղբիւր Փրկիչ Յիսուսի վերայ ու տեսէք նորա վսեմութիւն. խորհեցէք փարիսեցոց դպրաց, սինդքոր ամբոխի Յուդայի վերայ ու տեսէք ըստորութիւնը մարդու որ անշնորհքութեան է նշանակ. որ վախկոտ նախանձի է բերք:

Շնորհագութիւն նախանձաւոր հոգին հասկանալու համար մի օրինակ պատմեմ: Արծուին մէկը իւր հօր թեկերով թռչում սաւառնում էր երկնից այն բարձունքներում. ուր փայլակներ են ծնանում. Հանգիստ առնելու համար նա թողեց իւր անսահման ասպարէզն ու կապուտակ երկնքից դէպի վար օրացաւ և կանգնեց գիւղի մի տան ցանկապատի վերայ. այնտեղից թռաւ միւս ցանկապատը. Նոյն բակում մի թխմայր հաւ իւր ձագերով հպարտ հպարտ զբօսում էր. նա տեսաւ արծուի մի պատից միւսը թռչելիս և դառնալով հարեան հաւին ըսաւ հեգնարար. «Բա՛ս սանամայր. մի՞թէ արծիւներն արժանի են այգքան գովասանքի. տես ինչքան ցածր են թռչում. մի՞թէ մենք հաւերս պակաս ենք արծիւներից. չէ՞ որ ես էլ կարող եմ մէկ պատից միւսը թռչել»: Հաւի խօսքերը հասան արծուի ականջին. նա հասկացաւ նախանձաւորութեան ձայնն ու պատասխան տուեց. «Ի՛հ. աղէկ. կռկռան հաւիկի իրաւ է որ արծիւներն երբեմն մինչև հաւերի ցածրութեան են իջնում. բայց երբ ես լսել ու տեսել որ հաւերն արծիւների բարձրութեանն հասնելին. Ահա նախանձ. ահա շնորհքի ուրացութիւն:

Աւա՛ղ. որչափ առատ է նախանձի հոգը մարդկանց սրտերում. որչափ անհուն նորա ծնունդ զրպարտութիւնը. Նորա քանակութիւնն իմաստուն ժողովողն է կռակ. «Դարձայ և արեգակի ներքև տեսայ ամէն տեսակ

զրպարտութիւն, զրպարտածների արտասուք և ոչ ոք կար նրանց մխիթարող. իսկ զրպարտողների ձեռքում եւ միայն բռնութիւն տեսայ ու երանի տուի այն մեռելներին, որոնք մեզնից յառաջ հեռացել են այս աշխարհից, բայց աւելի երանի տուի նոցա, որոնք ոչ կենդանի են և ոչ մեռած, այլ աշխարհք անգամ չեն եկել, որ չեն տեսել չար արարածներին արեգական ներքոյ, և տեսայ մարդկանց աշխատանքն ու կուրութիւնը. մերձաւորների մէջ նախանձ տեսայ, որ ունայնութիւն է և յոժարութիւն հոգւոյ, ծն տեսայ թէ ինչպէս անզգամն պոկում էր իւր միսն և ուտում»:

Արդ, եղբարք իմ ի Բրիստոս, սիրելիք և անձկալիք, մարդկային սրտի վերայ հրաւիրեցի ձեր ուշադրութիւնը Փրկիչ Յիսուսի կեանքի օրինակներով ու ցոյց տուի ձեզ այն օձը՝ նախանձը որ կծիկ է դարձել մարդու սրտի լաւագոյն անկիւնում, որ և Աստուծոյ սեղանին է տեղի:

Ո՛վ կտայ ինձ այն թովիչ ձայնը, որ թովէի զայն օձն ու մեր սրտերից դուրս քաշէի: Մէկ դեղ կայ միայն. դիմել շնորհքների բաշխող Աստուծուն սրտաբուղիս աղօթքով և աղերսել որ Նա շնորհաց կաթիլներ սրսկէ մեր սրտերում ու ցամքի, չորանայ նախանձի օձն այնտեղ: Մի կասկածէք թէ անշնորհքն աղօթելով շնորհք չի առնի. հաղարաւ որ են օրինակներ ուր նախանձոտ անշնորհքութիւնը շնորհալի վեհութեան է փոխուել հաւատով: Չեմ աղօթքի միջոցով:

Ս. Յակոբոս առաքեալի խօսքով եմ ասում ձեզ, եղբարք, «զի ուր հեռ և նախանձ, անդ անկարգութիւն և ամենայն իրք չարք»:

Մարմնացեալն Աստուած պահոց օրերի շնորհիւ լցնէ մեզ իւր շնորհքով որ մեզ ճանաչենք և հասկանանք թէ նախանձի հոգը հերոս չի բերի, նախանձոտ ազգը կեանքի գարուն չունի: Ամէն:

Բենիկ Վարդապետ

ՄՈՐԵՍԻ ԿԵՐԱԾ ԱՆՑԵԱԼԸ *

«Էւ հասցոյց ձեզ փոխանակ ամացն յորս եկիւ մարտիս և շորեակն և գրոյնն և խառնիճն»:

Յովհ, Բ. 25:

ՊԺՈՒՆԸ է պատկերացնել այն սոսկումը, որով բռնուեցաւ մի հովուական ժողովուրդ, որ ապրում էր իւր այգիներն և թղենիներն չքե տակ, դաւարագեղ հովիտներում կամ լեռների լանջերն վերայ, որ զարգարուած էին սիրուն նշենիներէ ծաղիկներով ու ձիթենու արծաթափայլ տերեւներով, երբ որ նա՝ կէսօրուայ խաղաղ ժամանակ՝ առաջին անգամ նկատեց մօրեխի քիչ քիչ բազմանալը, որ սկզբում երեւցաւ հեռու դաշտերում և այգիներում: Մարդիկ անակոնթարթ և դրեթէ մոլեգնած աչքերով նայում էին հօրեղանի վերայ, և մենք հազիւ կարող ենք երեւակայել նոցա սրտատրուի յուզումը՝ այն հեռուոր սեւ ընծը տեսնելիս, որ աւելի և աւելի սպառնալեօք ստուարանում էր և հետզհետէ ստանում էր խտացած թուխպ մառախուղի կերպարանը, որ արագ արագ պատում էր երկինքը և մթնացնում էր:

Այս սարսափելի աղէտից խռոված Յովէլ մարգարէն բորբոքել խօսքերով նկարագրում է իւր գրքում ժողովրդեան ողբը և նոցա խաւարած դէմքը, նորա հիմնաւոր պատճառ ունէին լալու համար. մարտիկից յետոյ եկաւ սով, աւերակ, կործանումն, յուսահատութիւն: Աւելի և աւելի խառնում էր մէգի խաւարութիւնը, ամպ ու մառախուղը պատեց չորս կողմը: Ամէն տեղից լսում էր մի աղմուկ, որ կարծես թէ լեռների գլուխներին առպատակող կառքերի շաչիւնը լինէին: Արեգակը մթնացաւ, իսկ օդը դողաց բազմաթիւ միջատների թևերի սասանմունքից: Այն ժամանակ միայն հասկացան մարդիկ, որ իւրեանց երկրն վերայ մօրեխ է թափուել, և թէ զգացած աղմուկն ու շարժումը՝ դեւղացու համար աւելի սոսկալի թեւաւորների արշաւանք է, քան մահուան հրեշտակի թեւաւորութիւնը:

Բանաստեղծ մարգարէի գրգռուած երեւակայութեամբ մօրեխը Տէր Աստուծո անընկճելի մեծ զինուորութիւն է կամ թէ այնպիսի հեծեալներն բազմութիւն, որ կրակի պէս ուտում ճարակում է: Ոչ մի սուր չի կարող խոցել նորան, ոչ մի պարեպ կանգուն չի մնայ նորա առաջ: Այս էր մեծ, արագ, թեւաւոր անհամար զօրք, և Աստուծոյ մեծ ձայնը հնչում էր այդ բանակի

* Դարձեալ մի քանի քառյակի որի ամբողջ ժողովածուն շուտով ի լոյս կը հանուի առանձին գրով: